

Doğa Koruma Politikaları Bakımından Tarım Toprakları: Ölmez Ağacı Zeytin

Aygül AKKUŞ¹

Özet

Ekosistemin bir parçası ve bir yaşam kaynağı olarak toprak, türlerin yaşamlarının devamlılığı açısından olmazsa olmazdır. Toprağın korunması, aynı zamanda yaşamın korunması ve insan doğa ilişkisi ile ekosistem döngüsünde herhangi bir kopuşa yol açmaksızın, ekolojik döngünün devamlılığı anlamını taşımaktadır. Buna bağlı olarak, tarım topraklarının korunması etkin politikalar aracılığıyla gerçekleştirilmelidir. Bu politikaların sağlanabilmesinin yolu ise, en temel yasal dayanak olan anayasanın, sonra ise kanunların caydırıcı bir şekilde düzenlemesi ile mümkündür. Türkiye’de 2005 yılında yürürlüğe giren 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu ile arazi kullanım usul ve esasları belirlenmiştir. AB uyum süreci çerçevesinde sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin Türkiye mevzuatında da yer alması ile kanunlar, koruma- kullanma dengesi ön plana çıkarılarak hazırlanmıştır. Ancak ne yazık ki pratikte korumadan çok kullanmaya yönelik uygulamaların söz konusu olduğunu söylemek mümkündür. Tarım topraklarının amaç dışı kullanımına benzer olarak, zeytinlik alanların kullanıma açılması gündeme gelmiştir. Serbest piyasa ekonomisine içkin olan, ekonomik kazancı ekolojik değerlerin üzerinde tutan anlayış, “sanayinin geliştirilmesi” ve “kamu yararı” neden gösterilerek doğal değerleri geri dönüşü olmayan bir tükenişe sürüklemekte, zeytinlik alanlar da bu durumdan nasibini almaktadır.

Anahtar Kelimeler: *doğa koruma politikaları, 5403 sayılı kanun, ölmez ağacı zeytin, tarım, üretim reformu paketi*

¹ Ankara Üniversitesi Kentleşme ve Çevre Sorunları Lisansüstü Öğrenci

Agricultural Lands in terms of Nature Protection Policies: A Tree of Eternity Olive

Abstract

As part of the ecosystem and as a source of life, soil is a must for the continuity of life of species. The protection of the soil also means the preservation of life and the continuity of ecological return without causing any splitting. Accordingly, the protection of agricultural land must be carried out through effective policies. The way in which these policies can be achieved is made possible by the constitution, which is the most basic legal basis, and then the deterrence of laws. Land use procedures and principles have been determined with the law No. 5403 on Soil Conservation and Land Use, which entered into force in 2005 in Turkey. In the framework of EU harmonization process, the sustainable development principles are also included in the Turkish legislation and the laws have been prepared with the protection-use balance as the foreground. Unfortunately, however, it is possible to say that the practice of multi-use rather than protection in practice. Similar to the unintended use of agricultural land, the use of olive groves has been on the agenda. The understanding which keeps the economic gain on the ecological values and which is the main factor in the free market economy is driven by the "improvement of the industry" and the "public benefit", and the natural values are irreversible, and the olive groves are taking on this situation.

Keywords: *nature conservation policies, law no. 5403, a tree of eternity olive, agriculture, production reform package*

Giriş

Yer altı ve yer üstü zenginlikleriyle ekosistemin devamlılığını sağlamada önemli bir yere sahip olan toprak, gıda üretimi ve gıda güvenliği açılarından da gereksinim duyulan temel değerdir. Ancak toprağın meta haline indirgenmesiyle, toprak asıl amacına uygun olarak kullanılamamakta, bu durum, toprağın ekosistemin parçası ve üretim faktörü olarak değerini kaybetmesine yol açmaktadır. Maden arama faaliyetleri, kentleşmenin hız kazanmasının yarattığı konut ihtiyacı, turizm faaliyetleri, sanayi ve ulaşım gibi birçok nedenden ötürü topraklar gasp edilmektedir. Toprağın korunmasını gerektiren mevcut yasalar, “kamu yararı” adı altında toprakların amaç dışı kullanımına özendirici, piyasa mekanizması işleyişine uygun nitelik taşımaktadır.

Çalışmada, toprağın metalaşması durumundan yola çıkılarak Türkiye'deki doğa koruma politikalarının toprak kullanımındaki boyutu değerlendirilmeye çalışılacaktır. Bu bağlamda, 2005 yılında yürürlüğe giren 5403 Sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanunu'nun uygulanabilirliği ve tarım topraklarının korunmasında etkin bir role sahip olup olmadığı incelenecektir.

Serbest piyasa ekonomisine içkin olan, ekonomik kazancı ekolojik değerlerin üzerinde tutan anlayış, "sanayinin geliştirilmesi" ve "kamu yararı" neden gösterilerek doğal değerleri geri dönüşü olmayan bir tükenişe sürüklemektedir. Neoliberal politikaların etkisiyle, devletin ekonomik faaliyetleri serbest girişimcilere devretmesi ve buna bağlı olarak gündeme gelen doğa koruma politikalarındaki kurlsızlaştırma ve piyasa üstünlüğü unsurları tarım topraklarına benzer şekilde, zeytin alanlarını da etkilemektedir. Son aylarda kamuoyunda yoğun tepkilere neden olan ve geri çekilen "Üretim Reformu Paketi", benzer bir politikanın ürünü olduğu ve kayda değer bir örnek niteliği taşıdığı için değerlendirme kapsamında tutulacaktır.

Toprağın Metalaşması

Yaşamın devamlılığını sağlamada temel bir değer olarak toprak, ekolojik döngünün en önemli parçası ve canlı yaşamın vazgeçilmezidir. Toprak insan müdahalesi olmaksızın da, ekosistemin gerek yer üstü gerek yer altı parçalarıyla bir bütün olarak varlığını sürdürebilmektedir. Ancak toprağın için değerinden bağımsız olarak, üzerinden kâr elde edilebilecek bir meta haline dönüşmesi toprağın ekolojik bir varlık olarak görülmesine engel olmakta, toprağın konumunu ekonomik bir varlığa indirgemektedir. Meta alışverişine dâhil olmayan doğal varlıkların, kapitalist ekonominin yarattığı dönüşüm sonucunda yeni kullanım biçimlerinin ortaya çıkması söz konusu olmuştur. Tarım ve gıda sektörünün uluslararasılaşmasıyla ise doğal varlıkları metalaştıran yeni kullanım biçimleri, toprağın tarım yapılabilecek alan olarak süregelen konumunu farklı boyutlara dönüştürmüştür (Keyder, Yenal, 2015: 84).

Toprağın metalaşması sonucu oluşan ve toprağın konumunu iktisadi bir değere indirgeyen bakış açısının amacı, toprak üzerinden olabildiğince kısa sürede en yüksek kazancı sağlayabilmenin yollarını aramak olmuştur. Mevcut kapitalist paradigma ile doğal müşterekler birer birer tehdit altına girmiş, toprak da bu durumdan nasibini almıştır. Doğası gereği sürekli büyüyerek ve

rekabet ederek ayakta kalabilen kapitalist ekonomi, ortaya çıkabilecek ekolojik sorunları kabul edilebilir zararlar olarak görerek/göstererek işlemektedir. Devletler ve oluşturulan yasalar ise, rekabete dayalı sistemin devamlılığını sağlamak üzere çeşitli düzenlemeler yapmaktadır. Bu düzenlemelerle, toprakta üretilen ürünün standardı, topraktan elde edilecek ürünün paraya dönüşüm süreci ve teknolojik süreçlerdeki bilginin mülkiyeti garanti altına alınmaktadır (Aysu ve Kayaoğlu, 2014: 13).

Toprağın metalaşması, insan-doğa ilişkisinin bozulmasına bağlı olarak metabolik ilişkilerde de bir kopuş meydana getirmektedir. Marx'ın toplumsal metabolizma olarak tanımladığı bu durum, insanların topraklarından koparılıp kentlerde yaşamaya mecbur kılınması ve bunun sonucu olarak insanla doğa arasındaki etkileşimin yok olmasıdır. Doğadan uzaklaşma neticesinde insanın, doğadan aldıklarını yeniden doğaya iletmesi mümkün olamayacaktır. Dolayısıyla doğanın bir parçası olan insanın doğadan uzaklaşması, toplumsal metabolizmada onarılamaz bir yarılmaya neden olmaktadır (Foster, 2000: 210). Bu bilgilerden hareketle, toprağın metalaşması, tarım topraklarının herhangi bir müdahale olmaksızın gıda üretimi için kullanımı ve canlı yaşam için habitat oluşturması gibi konularında değişiklikler yaratmış ve toprak üzerinde tarımın dışında yeni kullanım alanları doğurmuştur. Dolayısıyla toprağın metalaşması, tarım topraklarının amaç dışı kullanımını da beraberinde getirmiştir.

Türkiye’de Tarım Topraklarının Korunma(ma)sı ve 5403 Sayılı Kanun

Kapitalizmin kâr ve rekabet odaklı doğası ve devam edilebilirliği ön planda tutularak oluşturulan yasalar, bu ekonomik modelin istekleri doğrultusunda hazırlanmaktadır. Oysa tarım topraklarının korunması, toplumun ve doğanın yararına sunulabilmesi ancak etkin politikalar ve yasalar aracılığıyla mümkün olabilmektedir. Bu politikaların sağlanabilmesinin yolu en temel yasal dayanak olan anayasanın, sonra ise kanunların caydırıcı bir şekilde düzenlenmesi ile mümkündür. Türkiye’de tarım topraklarının kullanımı ve korunması ilkeleri Anayasa’nın 44. ve 45. maddelerinde açıkça belirtilmiştir. Bu maddelere göre, tarım topraklarının korunması, kullanılması ve amaç dışı kullanımının önlenmesi ve çiftçilere temini yükümlülükleri devlete aittir.

Türkiye’de yasalar ve politikaların bir bölümünün, özellikle 2000’lerden sonra, sürdürülebilir kalkınma ilkeleri ve AB’ye uyum kriterleri çerçevesinde belirlenmesi durumu gündeme gelmiştir. Bu ilkeler doğrultusunda, yasalar hazırlanırken koruma- kullanma dengesinin ön plana çıkarılmıştır. Her ne kadar yasalar bu şekilde oluşturulmaya çalışılsa da, uygulamaya bakıldığında korumadan çok kullanmanın ön plana çıktığını söylemek mümkündür. Serbest piyasa ekonomisine uyum çerçevesinde, ticaretin önündeki engellerin kaldırılması ve piyasa üstünlüğünün sağlanması unsurları yasaların, girişimcilerin istekleri doğrultusunda yeniden düzenlenmesini gerekli kılmaktadır. Bu durum, yasalardaki işlevsizleştirmede temel neden olarak gösterilebilir. Bu bağlamda, tarım alanlarının yok edilmesinin yanı sıra, orman ve kıyı alanlarının turizm faaliyetlerine açılması, ÇED (Çevresel Etki Değerlendirme) sürecinin kolaylaştırılması, maden faaliyetleri uğruna doğanın tahrip edilmesi, çevre suçlarının ertelenmesi veya affedilmesi gibi sermaye kesiminin beklentilerini karşılayacak uygulamalara tanık olunmaktadır (Çoban, Duru, 2009: 60-63).

Toprağın korunması, geliştirilmesi, tarım arazilerinin sınıflandırılması, tarımsal arazilerin çevre öncelikli sürdürülebilir kalkınma ilkesine uygun olarak planlı kullanımını sağlamak gibi amaçlarla 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu 2005 yılında yürürlüğe girmiştir. Kanunda arazi kullanım usul ve esasları belirlenmiştir. Buna göre;

- Arazi ve toprak kaynaklarının bilimsel esaslara uygun olarak belirlenmesi ve sınıflandırılması,
- Arazi kullanım planlarının hazırlanması,
- Koruma ve geliştirme sürecinde toplumsal, ekonomik ve çevresel boyutlarının katılımcı yöntemlerle değerlendirilmesi,
- Amaç dışı ve yanlış kullanımların önlenmesi,
- Korumayı sağlayacak yöntemlerin oluşturulmasına ilişkin sorumluluk görev ve yetkilerin tanımlanması, arazi kullanımı gerektiren her türlü girişim ve yatırımlarda toprakların korunmasına yönelik kararları içermektedir.

Maddelere bakıldığında, korumanın ve çevre öncelikli sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin ön planda olduğu kanısına varmak mümkündür. Ancak uygulamada, AB’nin istekleri doğrultusunda kanunlarını hazırlayan, aynı zamanda sermayedarların isteklerini de göz ardı edemeyen Türkiye’nin, söz

konusu maddelerin işlevsellik ve uygulanabilirlik açısından yeterli olduğunu söyleyebilmek ne yazık ki mümkün değildir. Yapılan değişiklikler ve nesnel olmayan ucu açık maddeler nedeniyle 5403 sayılı kanun korumadan ziyade toprakların amaç dışı kullanımına teşvik eder nitelik kazanmıştır. Kanunda belirtilen istisnai durumlar bu durumu açıklamakta ve alternatif alan bulunmaması gerekçe gösterilerek tarım topraklarının amaç dışı kullanımının önü açılmıştır. Kanunda istisnai durumlar şöyle açıklanmaktadır:

- Savunmaya yönelik ihtiyaçlar,
- Doğal afet sonucu meydana gelen geçici yerleşim yeri ihtiyacı,
- Petrol ve doğalgaz arama ve işletme faaliyetleri,
- İlgili Bakanlık tarafından kamu yararı kararı alınmış plan ve yatırımlar,
- Kamu yararı gözetilerek yol, altyapı ve üstyapı faaliyetlerinde bulunulacak yatırımlar,
- Elektrik Piyasası Kanunu uyarınca yenilenebilir enerji kaynak alanlarının kullanımı ile ilgili yatırımlar,
- Jeotermal kaynaklı teknolojik sera yatırımları için amaç dışı kullanım taleplerine Bakanlıkça izin verilebilir.

Kanunun nesnellikten uzak oluşu ve maddelerdeki kavramların tek bir karşılığının olmayışı, hukuki açıdan boşluk yaratmakta ve kanun maddelerini her türlü yoruma açılabilir hale getirmektedir. Örneğin; toprak koruma projelerine uyulması şartı ile her türden toprak valiliğin onayı ile tarım dışı kullanıma açılacaktır. Ancak toprak korumanın nasıl sağlanacağı ve/veya toprağa zarar vermeden bu kullanımların nasıl gerçekleştirileceği hususunda belirsizlik mevcuttur.

Piyasa üstünlüğü ve yatırımların önündeki engellerin kaldırılması ilkeleri göz önünde bulundurularak hazırlanan kanun maddeleri doğal varlıkların nitelikli olarak korunmasında önemli boyutta kayıplar yaratmaktadır. Yatırımlara engel olarak görülen yasal düzenlemeleri aşmada uygulanan en kolay yöntemlerden biri, ilgili maddenin sonuna, “ancak kamu yararı açısından gerekli olan enerji, madencilik, petrol arama faaliyetleri için” gibi bir hüküm eklemek olmuştur (Duru, 2015). Kanun maddelerinden de anlaşılacağı gibi, başka bir arazi bulunamayışı ve kamu yararının olduğu düşünülen her türlü yatırıma izin verilebilmektedir.

Kamu yararı kavramını Kentbilim Terimleri Sözlüğü, kamu kuruluşlarının elinde bulunan yetkilerin ve kaynakların halkın iyiliği için kullanılmasını belirleyen tüzel koşul, iyelik hakkının sınırının belirtilmesinde kullanılan ve bu hakkın özüne dokunulmamasını güvenceye bağlayan yasal ölçü olarak tanımlamaktadır (Keleş,1980: 62-63). Tarım topraklarının korunması ve geliştirilmesinde çiftçilerin sosyo-ekonomik durumu, gıdada kendine yeterlik, gıda güvenliği gibi birçok ortak iyilikten söz etmek mümkündür. Tarım alanlarının en fazla sanayi, madencilik, turizm, ulaştırma, kentleşme gibi alanlar nedeniyle amaç dışı kullanıldığından bahisle, bu alanlarda yapılacak yatırımlarda tarım topraklarının amaç dışı kullanımının getireceği yararın kamu yararı değil ancak piyasa yararı olduğunu söylenebilir.

5403 sayılı kanunun çıktığı 2005 yılından bu yana tarım dışı amaçla kullanımına izin verilen tarım alanları yaklaşık 1,5 milyon hektardır ve amaç dışı kullanım taleplerinde 5 kat artış gözlemlenmiştir. Kanun kapsamı dışında değerlendirilen arazi miktarı ise %38 oranında artmıştır (Çelik, 2016). Bir diğer deyişle, kanun yürürlükteyken dahi toprak korumanın sağlanamadığı görülmektedir. Bununla birlikte, kanuna sonradan eklenen geçici maddeyle, 2004 yılından önce tarım dışı kullanılan arazilere kanunun yayınlanma tarihinden itibaren bir yıl süre içinde ilgili bakanlığa başvurulmasıyla metrekaşe başına 5 lira ödenerek faaliyeti devam ettirme affı gelmektedir. Bunun koşulu ise, tarımsal bütünlüğü bozmamak olarak belirlenmiştir. Fakat tarımsal bütünlüğü bozmamanın bilimsel olarak tanımlaması hükmüne yer verilmemiştir. Kamu yararı kavramına benzer şekilde, toprak koruma, tarımsal bütünlüğü bozmama gibi herhangi bir bilimsel temele dayandırılmayan ve objektif olmayan yorumlamalara neden olabilecek nitelikteki ucu açık kavramların kanun maddelerinde yer alması, tarım topraklarının amaç dışı kullanımına zemin hazırlamaktadır. Bu hukuki boşluklar nedeniyle Türkiye’de “doğa koruma” adı altında çıkarılan kanunlar, bilimsellikten uzak ve yargıda keyfileşmeye sebep olan nitelikte hükümler içermektedir.

Bu duruma benzer bir diğer örnek, Türkiye’de zeytinlik alanların sonunu getirebilecek öneme sahip olan ve geniş kitleler tarafından karşı duruş sergilenen Sanayinin Geliştirilmesi ve Üretimin Desteklenmesi Hakkında Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun tasarısı olmuştur.

Ölmez Ağacı Zeytin ve Önemi

Dünyada yaklaşık 9 milyon hektar alanda 900 milyon zeytin ağacından yaklaşık 17 milyon ton zeytin elde edilmekte ve Türkiye zeytin üretiminde dünyada 6. sırada yer almaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre, 2014/2015 aralığında zeytin dikim alanı 826,091 hektardır ve gittikçe artış gösteren zeytin alanları tarım alanlarının %3,4'üne ulaşmıştır (Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, 2016).

Kamu yararı kavramının yarattığı, toplum tarafından algılanış biçimi ile politika belirleyiciler tarafından algılanış biçimi arasındaki düalizm, koruma alanlarını tehlikeye sokmakta ve bu durumdan zeytinlik alanlar da etkilenmektedir. Yasalar, kamu yararı kavramının sermaye sahiplerinin ve gelir düzeyi yüksek insanların faydalanmasına olanak tanınan bir çerçevede hazırlanmaktadır. Fakat ülkelerin gelişmesi ve bağımsızlığı doğal varlıkların ve verimli toprakların işgali ile mümkün değildir. Toprağın ekosistem açısından önemi olduğu kadar, gıda üretimi ve gıda güvenliği gibi hususlarda da ülkelerin bağımsızlığı için önemi oldukça fazladır.

Küreselleşme olgusu ülkelerin bağımsız kararlar alabilmelerini güç hale getirmektedir. Bu durum, gıda sektörünü de etkilemektedir. Zeytinyağı üretimine karşı küresel palmiye yağı endüstrisi ile dünya çapında monotip ürün tüketimine yönlendirme söz konusudur. Yapılan istatistikler neticesinde, 2012 yılında palmiye yağı üretiminin dünyada en fazla üretilen ve tüketilen yağ olacağını, 2020 yılında ise palmiye yağı ihtiyacının 40 milyon tonu aşacağı belirtilmektedir (dunyagida.com.tr, 2005). Bu nedenle, zeytinin ve zeytinyağının yetiştirilmesi ve üretimi, ulusal çaplı politikaların yanı sıra, küresel çaplı piyasa düzenlemelerini de kapsayan bir hal almaktadır. Bu durum küresel gıda şirketlerinin gıda tüketiminde ne denli etkili olduğunu gözler önüne sermekte ve zeytinyağı, küresel palmiye yağı endüstrisine yenik düşmektedir.

Küresel baskılar ve yanlış politikalar nedeniyle tehdit altında olan zeytin ağaçlarının bir diğer önemli özelliği de eğimli arazilerde yetişen birçok bitkinin hayatta kalamayacağı iklim koşullarında, zeytin ağaçlarının hayatta kalabilmesidir. Böylesi bir durumda zeytin ağaçları erozyonu ve çölleşmeyi önlemede etkin rol oynamaktadır. Bir zeytin ağacının 10-30 ton arasında toprağı, aynı zamanda yağışlarla birlikte gelen suyu tutma özelliği, erozyon ve çölleşme ile mücadelede zeytin ağaçlarının önemini gözler önüne sermektedir (bianet.org, 2017).

Bilindiği gibi küresel ısınma bu hızla devam ettiği takdirde birçok canlı türü yok olma noktasına gelecektir. Zorlu iklim koşullarına uyum sağlaması sayesinde zeytin ağaçlarının önem ve değeri bir kat daha artmış olmaktadır. Uluslararası Zeytin Konseyi'nin Marakeş'te düzenlenen 22. Taraflar Toplantısı'nda belirttiği gibi, zeytin ağaçları atmosferden tuttuğu karbondioksit sayesinde iklim değişikliğini azaltıcı rol de oynamaktadır (Geyik, 2017).

Ekolojik, ekonomik, toplumsal ve kültürel açılardan bu denli önemli olan zeytin ağaçlarının bulunduğu alanların “kamu yararı” ve “sanayinin geliştirilmesi” başlıkları altında, kanun tasarısı ile yok edilmesi öngörülmüştür. Böylesi bir kanun tasarısının gündeme gelişinin, metalaşan toprakların insan-doğa ilişkisini bozması ve piyasa kuralları uğruna ekolojik değerlerin yok edilmesinin bir kanıtı olarak incelemekte fayda görülmektedir.

Üretim Reformu Yasa Tasarısı

Zeytinlik alanların sonunu getirmeye hazırlanan ve alınan tepkiler nedeniyle geri çekilen yasa tasarısı, “Sanayinin Geliştirilmesi ve Üretim Desteklenmesi Hakkında Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” adıyla, kamuoyunda ise “Üretim Reformu Paketi” adıyla gündeme gelmiştir. 3573 sayılı Zeytinciliğin Islahı ve Yabancılarının Aşılattırılması Hakkında Kanun'un 20. Maddesi daha evvel bahsedilen kamu yararı kavramının bu kez zeytin alanları üzerinde kullanımını gündeme getirmiştir. İlgili maddede yapılan değişiklikle, zeytin sahaları içine zeytinyağı fabrikası hariç hiçbir tesis yapılamayacağı, ancak Bakanlıklar tarafından alınacak kamu yararı kararı gereğince yapılacak yatırımlar kapsamında zeytinlik sahaları içinde kurulacak tesisler istisna tutulmuştur. Görüldüğü gibi, ilgili kanun maddelerine “kamu yararı”, “gereklilik”, “mecburiyet” gibi kavramlar getirildiğinde doğal varlıkların korunmasının tehlikeye sokulduğu, daha çok yatırımlara yönelik bir göndermede bulunulduğu açık bir şekilde ifade edilebilir (Duru, 2015).

Neoliberal politikaların temel gereksinimi, devletlerin piyasaya olabildiğince az müdahalesiyle, serbest girişimcilerin herhangi bir engele takılmadan büyüme ve kâr etmelerine imkân sağlamaktır. “Üretim Reformu Paketi” olarak adlandırılan kanun tasarısında da sanayi tesislerine emlak vergisinden muafiyet, elektrik tüketimindeki TRT payının alınmaması,

hafta sonu çalışma izni alınması zorunluluğunun kaldırılması gibi yatırımcılara birçok kolaylık sağlanarak aynı amaca hizmet etmesi planlanmıştır.

Türkiye’de doğa koruma politikalarının oluşturulmasındaki bir diğer sorun, politika belirleyicilerin arasındaki görev çatışmasıdır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na bağlı olan “Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü” ile Orman ve Su İşleri Bakanlığı’na bağlı olan “Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü” hâlihazırda yetki ve görev karmaşasının hâkim olduğu iki kurum niteliğini taşımaktadır. Benzer olarak, zeytinlik alanları ilgilendiren böylesi bir kanun tasarısı, bu kurumlardan bağımsız olarak, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından ortaya atılmıştır. Ek olarak, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından, kanun tasarısı ile birlikte Zeytinlik Sahaları Koruma Kurulu oluşturulmuş ve dokuz kişiden oluşan bu kurulun, zeytinlik alanlara tesis yapılıp yapılamayacağına karar vermesi planlanmıştır. Türkiye’de doğa koruma politikaları alanında ucu açık kanun hazırlanması başka bir deyişle, “kamu yararı”, “gereklilik”, “mecburiyet” gibi kavramların objektif bir anlamının olmayışı ve yoruma açık durumda olması nedeniyle zeytinlik sahalarının kaderi, koruma kurulunu oluşturan bürokratların yorumlamasıyla belirlenmiş olacaktır.

Doğal varlıkları ekonomik bir kaynağa dönüştüren bakış açısıyla birlikte toprağın metalaşması kaçınılmaz olarak politik düzlemde ve kanunların hazırlanmasında da etkisini hissettirmektedir. Zeytin ağaçları, ekolojik ve kültürel anlamlarının yanı sıra, ekonomik boyutta da önem taşımaktadır. TÜİK 2016 verilerine göre, Türkiye’de toplam zeytin üretimi 1,730,000 ton, bunun zeytinyağı için ayrılan kısmı 1,300,000 tondur (tuik.gov.tr, 2017). Ekonomi-politik bağlamda, dışa bağımlılığı azaltmanın bir yolunun gıda bağımsızlığından da geçtiği bilinmekte ve bu sebepten verimli bitkisel üretim alanlarına sahip çıkmak gerekmektedir. Bu alanların korunması ekolojik ve insan-doğa ilişkisi bağlamında ele alındığında ise, gerek ekosistemin bir parçası olarak, gerek insanın doğayla olan ilişkisinde herhangi bir kopuşun yaşanmaması nedenlerinden ötürü doğal müşterek alanların korunması zorunludur.

Özetle, Türkiye’de doğa koruma politikalarının belirlenmesinde, güçsüzleştirme bir diğer deyişle, korumadan sorumlu kurumları işlevsiz kılma (Duru,2015) “sanayinin geliştirilmesi” ve “kamu yararının sağlanması” gibi gerekçelerle hazırlanan kanun tasarısında da ön plana çıkmaktadır.

Sonuç

Kapitalizmin rekabete dayalı üretim biçimi ve her alanda ve sınır tanımayan büyüme gereksinimi ile kapitalist sistemin bir uzantısı niteliğini taşıyan neoliberal politikaların hayata geçirilmesi, doğal alanların metalaşarak yeniden üretim biçimine dâhil olmasının altyapısını hazırlamıştır. Toprağın ve tarım alanlarının metalaşarak sanayi, madencilik, turizm, ulaştırma, kentleşme gibi alanlarda da kullanımının sağlanması bahsedilen kapitalist üretim biçiminin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye’de 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanunu, tarım alanlarının amaç dışı kullanımının önüne geçmek ve toprağın korunması amacıyla 2005 yılında çıkarılmıştır. Ancak, kanunun yürürlüğe girdiği 2005 yılında 41 bin hektar olan tarım arazilerinin 2016 yılına gelindiğinde 38 bin hektara gerilediği göz önüne alınırsa (tuik.gov.tr, 2017), uygulamada kanunun amaçlanan niteliğe sahip olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Türkiye’de doğal alanları korunması ile ilgili izlenen politikadaki temel sorun, çıkarılan yasaların sermayenin çıkarları göz ardı edilerek hazırlanamamasıdır. Bu nedenle yasalar, olması gereken amaca hizmet edememekte ve neoliberal politikaların ilkeleri doğrultusunda belirlenmektedir. Bir başka deyişle, “doğa koruma” yasaları ile özel yatırıma teşvik söz konusu olmakta ve yasalar, devletin piyasaya olabildiğince az müdahalesi, serbest piyasanın üstünlüğü doğrultusunda şekillenmektedir. Aynı amaçla oluşturulan ve alınan tepkiler nedeniyle geri çekilen “Sanayinin Geliştirilmesi ve Üretimin Desteklenmesi Hakkında Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” da Türkiye çevre politikasında hazırlanan yasaların oluşturduğu sayısız örneklerden sadece biridir. Doğa koruma anlayışı değişmediği ve doğa merkezli (ecocentric) bakış açısıyla uygun politik altyapı hazırlanmadığı sürece, ekolojik sorunlar artarak devam etmeye mahkum olacaktır.

Kaynakça

- Aysu, Abdullah, Kayaoğlu, M.Serdar (2014), Köylülükten Sonra Tarım: Osmanlıdan Günümüze Çiftçinin İlgası ve Şirketleşme, Epos Yayınları, Ankara.
- Çoban, Aykut., Duru, Bülent (2009), “Emek Ekseninde AKP İktidarının Çevre ve Kent Politikaları”, İktisat Dergisi, say. 508-509-510, Aralık, s. 57-68.

Foster, John Bellamy (2000), Marx'ın Ekolojisi, Epos Yayınları, Ankara.

2015 Yılı Zeytin ve Zeytinyağı Raporu, T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, Şubat 2016.

Keleş, Ruşen (1980), Kentbilim Terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Keyder, Çağlar, Yenal, Zafer (2015), Bildiğimiz Tarımın Sonu: Küresel İktidar ve Köylülük, İletişim Yayınları, İstanbul.

İnternet Kaynakları

<http://bianet.org/bianet/cevre/1935-zeytinlik-antik-kentin-dogal-bekcisi>, 22.05.2017.

<http://www.dunyagida.com.tr/haber/dunya-yag-piyasalarinin-yeni-gozdesi-palm/1585>, 22.05.2017.

www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1073, 23.05.2017.

http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1561, 01.06.2017.

Çelik, Zerrin (2016), “Tarım Arazilerinin Amaç Dışı Kullanımı”, Apelasyon Dergisi, say.32, <http://www.apelasyon.com/Yazi/473-tarim-arazilerinin-amac-disi-kullanimi> (20.05.2017).

Duru, Bülent (2015), “AKP Döneminde Doğal ve Kültürel Varlıklar”, <http://bianet.org/biamag/kent/164895-akp-doneminde-dogal-ve-kulturel-varliklar> (25.05.2017).

Geyik, Özge (2017), “Ölmez Ağaç Zeytin ve İklim Değişikliği”, <https://yesilgazete.org/blog/2017/01/14/olmez-agac-zeytin-ve-iklim-degisikligi/> (22.05.2017).